

פרפראות פאר

נלקט מכתבי המחבר ר' ישראל אברהם ב"ר יהודה אריה לייב יוד ז"ל
לזכותו ולעילוי נשמתו

מעשה הכומר ששאל את הר"ר יהונתן הרי היום הולך אחר הלילה אות ד'

מפתח נושאים פורים כי תשא תשפ"ו

א, ביאור כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה
כך משנכנס אדר מרבין בשמחה
ב, המן מן התורה מנין המן העץ מכוון אל
ואתה עיף ויגע
ג, שירו של רבי שלמה אבן גבירול לפורים
ככלות ייני תרד עיני פלגי מים
ד, מעשה הכומר ששאל את הר"ר יהונתן
איבשיץ הרי היום הולך אחר הלילה
ה, תירוץ על הקושיא למה רק בפורים יש
ללמוד מפסוק דלא למיתב בתעניתא
ו, בזכות שלוש סאים סולת ראתה אסתר
שתמלוך על קכ"ז מדינות
ז, תכלת, הוא סימן לתחילת היום ולתחילת
הגאולה
ח, זכר את ושתי מכוון לבני איש עד מה כבודי
ולבן אמוץ כלה נבואתך וצא
ט, ושתי לא רצתה לעבוד בשבת
י, למען ינוח מכוון למעשה הפרה שלא רצתה
לעבוד בשבת אמרי אמת
יא, הכתוב תחת הסרפד יעלה הדס מכוון
לנטילת הדס לכבוד השבת
יב, תפילת הצדיק מעלה את תפלת פשוטי העם
מהר"ם שיף
יג, "עד דלא ידע" וגם אם ידע אומר דלא ידע
מהרש"א
יד, ביאור החידושי הרי"ם באומרים ז"ל הנותן
מתנה לחבירו
טו, לחדש חידושים מועיל לזכרון ע"ד החת"ם
סופר
טז, ה' ה' שתי פעמים אבל ביום ההוא יהיה די
בה' אחד
יז, נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר
יבואנו, ביאור ע"ד המהרש"א
יח, מחצית השקל צוה הקב"ה לבניי ומחצית
כביכול עליו
יט, יסוד וביאור המהר"ל באין קטיגור נעשה
סניגור וקח עגל לכפרה
כ, אם גזירת מלך היה חטא העגל כיצד ניתן
להורות תשובה לרבים
כא, איך ידע משה מתי יום ומתי לילה וביאור
הכתוב דבר יום ביומו

כב, היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו
ישראל, אמר, אם איני רואה איני מאמין,
כג, וכי כרת הקב"ה ברית עם השולחן ועם
עורות הבהמות המתות מהר"ל
כד, אלו אמר משה סלח נא לעונותיהם עד סוף
כל הדורות, היה עושה כן
כה, היתכן שנשאר דיו בקולמוס
כו, ע"י שקרן עור פניו נודע שחשדוהו חינוס
כז, ביאור כפוי"פ ונתת מהודך עליו

א, ביאור כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה כך משנכנס אדר מרבין בשמחה

איתא בגמרא (תענית דף כט עמוד א) כשם
שמשנכנס אב ממעטין בשמחה - כך משנכנס
אדר מרבין בשמחה, ע"כ,

יש להבין, הלשון "כשם", מה הקשר בין חודש
אב לחודש אדר, שאמרו ז"ל, כשם הנראה שיש
קשר ביניהם,

יש לבאר שההבדל בין מתן תורה שביתרו למתן תורה
בואתחנן הוא הבדל בין חודש אב לאדר

מבואר, שמתן תורה יש בפרשת יתרו ובפרשת
ואתחנן, אך ההבדל שביניהם הוא,

בפרשת יתרו, שהוא בתקופת אדר, קודם עשרת
הדברות, נאמרו דברים המשמחים את הלב, בני
ישראל אמרו נעשה ונשמע, ורק בניי בקשו את
התורה, ונאמר להם, (שמות יתרו פרק יט פסוק ה)
ואשא אתכם על כנפי נשרים ואבא אתכם אלי,
והייתם לי סגלה מכל העמים, ואתם תהיו לי
ממלכת כהנים, וכו',

בפרשת ואתחנן, שהוא בחודש אב, קודם
שמובאים עשרת הדברות נאמרו דברים קשים,
(ואתחנן פרק ד פסוק כג - כז) השמרו לכם פן
תשכחו את ברית ה' אלקיכם אשר כרת עמכם,
כי ה' אלקיך אש אכלה הוא קל קנא, כי תוליד
בנים ובני בנים ונושנתם בארץ והשחתם
ועשיתם פסל תמונת כל ועשיתם הרע בעיני ה'

אלקיך להכעיסו, העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון וגו',

גם קריאת התורה בתשעה באב שהוא קודם פרשת ואתחנן, שקוראים כי תוליד בנים, הוא הכנה קשה לקבלת התורה, ואינה כל כך בשמחה,

לפי"ז יש לפרש, כשם שמשנכנס אב כלומר, בקבלת התורה שבפרש ואתחנן שהוא בחודש אב, **ממעטין בשמחה**, שלפני קבלת התורה, כך, כלומר בקבלת התורה שבחודש אדר **מרבין בשמחה**, שהוא קבלת התורה **בשמחה** כמבואר,

ב, המן מן התורה מנין המן העץ מכוון אל ואתה עיף ויגע

כתיב (דברים פרק כה פסוק יז) זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים, אשר קרד בדרך ויזנב בך כל הנחשלים אחריך ואתה עיף ויגע ולא ירא אלקים,

יש לעיין, התורה לא אומרת מה רצה עמלק, שכידוע הוא הנחש הקדמוני, הוא היצר הרע, ולא נאמר במה הוא רצה להכשיל את עם ישראל,

ויש לבאר ברמז, עמלק רצה להסית את ישראל מלעשוק בתורה ובמצוות, ודרכו היתה שישראל יהיו עסוקים בחומרות ויהיו להוטים אחר **הכסף**, ובזה ישיג את מטרתו,

וזה מרומז במילה עיף שבגימטריא **כסף** = 160, אך השטן לא מסתפק בכך, ואם יאמר האדם יש לי די לפרנסתי, בא היצר הרע, להכשילו באם יש לו מנה רוצה מאתיים, (קהלת רבה א' ל"ד) כלומר שאף פעם אינו מסתפק במה שיש לו,

וזה מרומז באשר קרד, שהוא בגימטריא פעמיים כסף = 320,

מכוון אל המן העץ

איתא בגמרא חולין (קל"ט ע"ב) **המן** מן התורה, (בראשית ג' י"א) **המן** העץ. ובמפרשים, **מהרש"א** שם, **מהרם שי"ף** בדברים נחמדים סוף חולין, **ובמהר"ל** בחידושי אגדות שם, מסבירים כי הקשר של המן הרשע אל **עץ** הדעת משום שהמן היה מזרע עמלק הנחש הקדמוני וגם הוא רצה להביא מיתה לעולם כמו שהביא הנחש, ושם נאמר, **המן העץ** אשר צויתך לבלתי אכל ממנו אכלת,

ויש לבאר, עץ בגימטריא **כסף** = 160 **כלומר**, הנחש בא להסית להתחבר אל הכסף ולא להתחבר לעץ החיים, ובכך מכוון עמלק שבא להסית להתחבר **לכסף**, כמ"ש לעיל, אל **המן** הרשע.

ג, שירו של רבי שלמה אבן גבירול לפורים ככלות ייני תרד עיני פלגי מים

רבי שלמה אבן גבירול תלמידו של רב האי גאון, חי בשנת ד' אלפים תשפ"א עד ד' אלפים תתי"ח, חיבר שירים רבים ופיוטים,

מסופר כי איש כילי אחד ושמו **משה** הזמין את המשורר ר' **שלמה אבן גבירול** **לסעודת פורים**, ואחרי הכוס הראשונה נתן לו מים במקום יין, ואז שר עליו אבן גבירול את השירה הזאת (אורה ושמחה ליורנו תקמ"ו)

ככלות ייני תרד עיני פלגי מים פלגי מים

שבעים (יין) המה הגבורים ויכחידום תשעים (מים) שרים:

שבתו שירים כי פה שרים

מלא מים מלא מים

ככלות ייני תרד עיני פלגי מים פלגי מים

לחם לאוכל איך יטעם, או איך לחיך מאכל ינעם,

עת בגביעים לפני העם,

יותן מים יותן מים

ככלות ייני תרד עיני פלגי מים פלגי מים

מי ים סוף בן עמרם הוביש, ויאורי מצרים הבאיש,

אכן כי זה **משה** האיש,

יזל מים יזל מים

ככלות ייני תרד עיני פלגי מים פלגי מים

הנני רע, לצפרדע, עמו אזעק ואשוע,

כי מי כמוהו יודע,

שיר המים שיר המים

ככלות ייני תרד עיני פלגי מים פלגי מים

נזיר יהיה לפני מותו, כבני רכב (סגפנים) יהיה דתו,

יהיו בניו ובני ביתו,

שואבי מים שואבי מים

ככלות ייני תרד עיני פלגי מים פלגי מים

התורה מרצון, אי לאו שלמדנו מהפסוק, **ימי משתה ושמחה**, אזי מכח הסברא, להראות **שנוח ומקובל**, לא היינו יודעים דלא למיתבי בתעניתא, כי הרי קבלה מרצון, ובודאי הוא נח ומקובל, ואין צריך להראות שנוח ומקובל ע"י אכילה ושתייה.

ו, בזכות שלוש סאים סולת ראתה אסתר שתמלוך על קב"ז מדינות

כתיב (בראשית יח ו) "מהרי שלש סאים קמח סלת"

איתא ברוקח (הלי חנוכה סי' רכ"ה) כי בפרשת אמור אחרי פרשיות המועדים כתיב צו את בני ישראל ויקחו שמן זית זך לרמז על **חנוכה** שיתקנו חכז"ל מועד מדרבנן, ואחרי פ' הנרות כתיב פ' לחם הפנים **ולקחת סלת** ואפית אותה לרמז על פורים.

ולפי פשוטו מפרשים כי **פורים** העיקר לשמחה ומשתה מרומז בולקחת סולת, ו**חנוכה** העיקר להודות ולהדליק נרות לכן מרומז בנרות.

ביאור החת"ס סופר

כתב החת"ס סופר (תורת משה פרשת אמור) ולענ"ד י"ל דהנה **איתא בגמרא** (מגילה י"ב ע"ב) אמר רבי לוי פסוק זה כולו על שם הקרבנות נאמר, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא כרשנא כלום הקריבו אוה"ע לפניך כרים בני שנה כדרך שהקריבו ישראל לפניך וכו', ממוכן אמרו מלאכי השרת כלום הכינו שלחן לפניך (פ"י לחם הפנים).

ואמרו כך כדי לעורר זכות על ישראל, והנה ממוכן הוא ה"י היועץ שנהרגה ושת"י, והריגה זו היתה יסוד על הנס כמבואר בכתוב כי על ידי שנהרגה לקח המלך את אסתר אשר על ידה נושעו ישראל בה', **ויפה מרומז בלחם הפנים נס הפורים** כי ממוכן שמורה על לחם הפנים על ידו נהרגה ושת"י ונעשה לנו נס גדול הזה וק"ל קצא.

נ"ל לבאר כיצד מרמז ולקחת סולת על נס פורים

איתא במדרש (בראשית רבה פרשת חיי שרה פרשה נ"ח), רבי עקיבא היה יושב ודורש והצבור מתנמנם בקש לעוררן אמר מה **ראתה אסתר שתמלוך על שבע ועשרים ומאה מדינה** אלא תבא אסתר שהיתה בת בתה של שרה שחיתה ק' וכ' וז' ותמלוך על ק' וכ' וז' מדינות.

ד, הכומר ששאל את הר"ר יהונתן אייבשיץ הרי היום הולך אחר הלילה

מפורסם אותו סיפור בר"ר יהונתן אייבשיץ רבה של פראג ששאלו כומר אחד קובלני עליכם יהודים, כל ימים טובים שלכם אתם עושים לילה ויום שכן במנין ישראל היום הולך אחר הלילה, ואילו תמה אני שסעודת פורים אתם סועדים בלילה שלאחר היום,

החזיר לו ר' יהונתן ואמר, תמה אני עליכם אומות העולם כל ימים טובים שלכם אתם עושים יום ולילה שכן במנין האומות הלילה הולך אחרי היום, ואילו חג המולד של מושיעכם אתם עושים בלילה שלפניו,

אלא אלו ואלו צודקים, פורים שלנו בא לנו מידי גוי (המון) לפיכך אנו נוהגים מנהג גויים, חגם של הנוצרים בא לכם מידי יהודי לפיכך אתם נוהגים בו מנהג ישראל,

ה, תירוץ על הקושיא למה רק בפורים יש ללמוד מפסוק דלא למיתבי בתעניתא

איתא בגמרא (פסחים ס"ח ע"ב) אמר רב יוסף הכל מודים בפורים, **דבעינן נמי לכם**, מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב ביה,

מר בריה דרבינא, כולה שתא הוה יתיב בתעניתא, לבר מעצרתא ופוריא ומעלי יומא דכיפורי,

עצרת, יום שניתנה בו תורה, ופרש"י שישמח בו במאכל ומשתה, **להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שנתנה תורה בו**,

פוריא ימי משתה ושמחה כתיב,

מעלי יומא דכיפורי, דתני חייא בר רב מדפתי ועניתם את נפשתיכם בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשירי מתענין, אלא לומר לך כל האוכל ושותה בתשעה בו, מעלה עליו הכתוב כאילו מתענה תשיעי ועשירי,

וקשה, למה בקבלת התורה מרצון לא לומדים דלא ליתי בתעניתא, מסברא כמו בעצרת, **להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל**, שנתנה תורה בו, וצריך ללמוד מהכתוב, ימי משתה ושמחה,

ויש לומר, מכיוון ובמתן תורה קיבלו התורה בכפייה, לכן צריך שישמח במאכל ומשתה, להראות שאעפ"י שקיבלו התורה מאונס בכ"ז נוח ומקובל יום זה, אבל בפורים שקיבלו

מבואר, כי שלשת הזמנים שהם **אילת השחר**, **עלות השחר**, **האיר המזרח**, הם קודם **הנץ החמה** וזהו לפני בא היום,

ותחילת היום הוא בנץ החמה כמ"ש (תהלים ע"ב ה') **"ייראוך עם שמש"** כתב רש"י (ברכות דף ט עמוד ב), **עם שמש** – כלומר, כשהשמש יוצא, היינו עם **הנץ החמה**, (לשון רש"י),

ועתה, בן אדם שים לבך וראה בעיניך, כי הפסוק "ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור", הוא תחילת הגאולה, והוא כנגד **הנץ החמה**,

לפי"ז מבואר כפתור ופרח,

מה שאמרו חז"ל ונתנו סימן לדבר (ברכות ט' ב') שתחילת היום, הוא משיכיר בין **"תכלת"** דייקא,

משום שזה הוא תחילת היום, כמ"ש **"ייראוך עם שמש"**

וזה הוא תחילת הגאולה, כי, **"מרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת"**, זה היה תחילת הגאולה,

ח, זכר את ושתי מכוון לבני איש עד מה כבודי ולבן אמוץ כלה נבואתך וצא

הקורא לאדם בשמו הוא לקירוב
ושלא בשמו הוא ריחוק

כתיב (תהלים ד' ג'), **"בני איש עד מה כבודי לכלמה" פירש רש"י**, עד מתי אתם מבזים אותי **שאינכם קוראים בשמי, וכי אין לי שם, דכתיב** (שמואל א' כ"ב ט') **"ראיתי את בן ישי"**, וכו' עיי"ש, **והכי איתא**, פסיקתא רבתי פיסקא לב - ענייה סוערה, **ילקוט שמעוני תהלים - פרק ג - רמז תרכ"ז**, עיי"ש,

בן אמוץ כלה נבואתך וצא

איתא בגמרא (ברכות י" ע"א) אמר ליה ישעיהו לחזקיהו, **כבר נגזרה עליך גזירה**. אמר ליה, **בן אמוץ**, כלה נבואתך וצא,

בספר **ברכת אהרון** מהרה"צ ר' אהרון ליון אבד"ק **רישא זצ"ל**, כתב, קרא לו חזקיהו לישעיהו, **בן אמוץ**, ולא קרא לו בשמו, משום שהרע לו לחזקיהו על שאמר כבר נגזרה גזירה, לכן דבר אתו קשות ולא קראו בשמו, כמ"ש על הכתוב (תהלים ד' ג'), **"בני איש עד מה כבודי לכלמה"**

וכבר ביארו הלשון מה ראתה, וכי היא לקחה זאת בעצמה, אלא הכי פירושו **מה ראתה מפני מה היתה ראויה למלוך**, וזאת בזכות שהיתה בת בתה של שרה, כלומר בזכות שרה,

מבואר, כי בת בתה של שרה הוא דבר שאינו כדרך הטבע משום שבדרך הטבע לא היתה שרה ראויה שתבוא בת בתה, כלומר שיהיה לה ולד,

מבואר, כי בשעה שבאו המלאכים לבשר ששרה יולדת, אמר אברהם קחי שלוש סאים קמח והיא אמרה **סולת**, וזכתה להיות בת בתה ולמלוך ולהעשות נס הפורים על ידה, וזה הרמז ולקחת סולת המרמז לסולת שלקחה שרה, ונעשה נס פורים ע"י בת בתה.

ז, תכלת, הוא סימן לתחילת היום ולתחילת הגאולה

איתא בגמרא, (ירושלמי ברכות דף ד' ע"ב, (ויומא דף י"ד ע"א) ר' חייא רובה (הגדול) ור"ש בן חלפתא הוו מהלכין בהדא בקעת ארבל (שם מקום) בקריצתא (באשמורת הבוקר),

ראו **אילת השחר שבקע אורה** (הם שתי קרני אור, המתפצלים במזרח לכאן ולכאן), א"ר חייא רובה לר"ש בן חלפתא, כך היא **גאולתן של ישראל בתחילה קימעה קימעה**, כל שהיא הולכת, היא הולכת ומאירה,

מאי טעמא, (מיכה ז' ח') **"כי אשב בחשך ה' אור לי"**, (פירש בקרבן העדה) לפי **שהגלות נדמה ללילה, והגאולה לאור**, והדבר ידוע שהיושב בחושך, אם יראה פתאום אור גדול יתעוורו עיניו, אלא צריך לפתוח לו תחילה אור קטן ואח"כ יוסיף מעט מעט, עד שיוכל לסבול אור גדול, כך,

בתחילה, ומרדכי יושב בשער המלך (אסתר ב'), ואח"כ, וישב מרדכי אל שער המלך (אסתר ו'), ואח"כ, ויקח את הלבוש ואת הסוס (אסתר ו'), ואח"כ, **ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וגו'** (אסתר ח'), ואח"כ **ליהודים היתה אורה ושמחה** (אסתר ח'), עכ"ל **הירושלמי**,

ובקרבן העדה מבאר, כי **חמשה הפסוקים דלעיל מהמגילה**, הם כנגד,

אילת השחר,
עלות השחר,
האיר המזרח,
נץ החמה,
חצי היום,
שהם החמש הארות שביום,

זכר את ושתי שהזכירה בשמה

בספר יוסף לקח מהר"ר אליעזר אשכנזי זצ"ל מקראקא, אשר חי בסמוך לשנותיהם של צדיקים הרמ"א והב"ח זצדי"ל, כתב בפירושו על מגילת אסתר,

כתיב (אסתר ב' א') אחר הדברים האלה **כשך חמת המלך** אחשורוש זכר את ושתי ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה, ויאמרו נערי המלך וגו',

וכ"כ זכר את ושתי, פירושו הזכיר שמה בפה, דאם פירושו הזכירבלב, מנין ידעו הנערים כי שכחה חמת המלך,

ויזמה שלהיות מפורסם הטבע האנושי שכל אדם אשר ישנא לזולתו, לא יחפוץ להזכיר שמו בפיו, וכן מצינו בשאול כאשר בא לכלל כעס עם דוד אמר מדוע לא בא בן ישי אל הלחם, וכן אמר ג"כ כי כל הימים אשר **בן ישי** חי על האדמה, וכן אמר גם כן גם לכולכם נתן **בן ישי** שדות,

כי על כן לא רצה להזכיר שמו כלל להיותו שנאתו מפורסמת, אבל קודם להיותו שנאתו מפורסמת אמר כה תאמרין ללוד, ויהונתן שהיה אוהבו השיב לאביו שאל נשאל דוד, עם היות שאביו הזכירו בן ישי, וכן ג"כ דוד בשנאתו את שמעי בן גרא אמר ועתה בן הימיני הניחו לו ויקלל, ולא הזכיר שמו,

וזה ידוע מטבע הענין כי כן הוא, ולכך נאמר פה שנודע לנערים ההם ששכחה חמתו של אחשורוש כשראו שהזכיר בפיו שם ושתי, ונס היה מזכיר מעשיה כאדם המספר כך היה עושה פלוני או כך היה אומר פלוני כי יורה זה קירוב דעת וסילוק חימה וכעס, וגם לא היה אומר

שהוא גזר עליה אבל היה אומר נגזר עליה, כל זה יורה על היותו תוהה על הראשונות, כיון שבהיותו מספר מה שעשו לה לא היה אומר שהוא גזר, ע"כ,

מבואר, כי קריאה לאדם שלא בשמו גורם לביזוי וריחוק, וקריאה בשם האדם גורם לכיבוד וקירוב לבבות,

ט, ושתי לא רצתה לעבוד בשבת

איתא במדרש, (פסיקתא רבתי פרק י"ד), **מעשה ביהודי אחד**, שהיה לו פרה חורשת כל ו' ימי **המעשה**, וירד מנכסיו, ומכר הפרה **לפרסי אחד**, והיה הפרסי חורש בה כל ו' ימים, וכשהגיע **יום השבת**, רצה לחרוש כמנהגו, והיתה רובצת, ולא רצתה לחרוש, והכה אותה מאד ולא נדדה ממקומה,

הלך הפרסי אצל היהודי וא"ל, טול פרתך שמכרת לי, כי מום יש בה **שאינה רוצה לחרוש היום**, והבין היהודי שבשביל שבת עשתה כך, כי **היה מנהגה לנוח בשבת**,

אמר לו היהודי, בוא עמי ואני אעמידנה, הלכו שניהם אצל הפרה, ולקחה היהודי ודבר באזנה ואמר פרתי את יודעת, כשהיית ברשותי היית **נוחה ביום השבת**, ועכשיו גרמו עונותי שמכרתוך לפרסי ועתה את ברשותו, בבקשה ממך, עמדי וחרשי, מיד עמדה על רגליה וחרשה,

אמר לו הפרסי, אף על פי כן **טול פרתך והחזיר לי הדמים**, כי כל פעם שתרבץ לא אוכל לבוא אליך להעמידה, ועוד, לא תפרד ממני עד שתאמר לי הכשפים שלחשת באזנה,

התחיל היהודי לבכות, וא"ל, לא מכשף אני, א"ל הפרסי מי יאמינך, אני הכיתיה במלמד הבקר, ויגעתי עליה ולא עמדה, ואתה לחשת ותעמידנה, **אלמלא כשפים לא תעמידנה**, א"ל, בשבועה כך וכך לחשתי באזנה וע"כ עמדה,

כיון ששמע הפרסי כך, הרהר בתשובה ואמר אוי לי, מה פרה זו שאין לה לא שיחה ולא דעת, **הכירה את בוראה**, ואני שנבראתי בדמותו יתברך שמו, ונתן לי דעה ובינה, **ואיני מכיר את בוראי**, מיד **הלך ונתגייר**, וזכה ללמוד תורה הרבה, ונקרא שמו בישראל ר' **חנינא בן תורתא**, ועד עכשיו אומרים חז"ל על שמו הלכות, ע"כ,

התיקון של ושתי בכך שלא רצתה לעבוד בשבת

כתב הרמ"ע מפאנו (ספר גלגולי נשמות, אות ו' ו'שתי, בהוצאת לובלין תרס"ח, סעיף מ"ט) **ושתי נתגלגלה באותה פרה שמכר אותה חסיד, ולא היתה רוצה לעבוד בשבת**, כי היא היתה רוצה שיעשו בנות ישראל מלאכה בשבת, ואז היה תיקונה. ואותו גוי המתגייר הוא היה אחשורוש,

עיין עוד,

סדר הדורות חלק א' שנת ג' אלפים שצ"ה, **סדר הדורות** חלק תנאים ואמוראים, אות ח' ערך ר' חנינא בן תורתא,

סדר הדורות חלק תנאים ואמוראים אות ה' ערך רב הונא בר תורתא,
סדר הדורות חלק תנאים ואמוראים אות י' ערך ר' יוחנן בן תורתא,

י, למען ינוח מכוון למעשה הפרה שלא רצתה לעבוד בשבת אמרי אמת

כתיב (שמות פרק כ"ג י"ב) "ששת ימים תעשה מעשיך וביום השביעי תשבת **למען** ינוח שורך וחמרך וינפש בן אמתך והגר"

הקשה "האמרי אמת", מהפסוק נשמע כי השביתה בשבת נעשתה כדי שיוכלו השור והחמור לנוח, כמ"ש "**למען** ינוח שורך וחמרך", וכי לכך ניתנה השביתה בשבת,

ותירץ, על פי דברי המדרש הנ"ל, במעשה ביהודי אחד, שלא רצתה פרתו לחרוש בשבת,

וכך ביאר האמרי אמת, כי שמירת השבת צריכה להיות ליהודי כל כך חשובה, **עד כדי כך** שגם פרתו תרגיש בקדושת שמירת השבת, וזה הפירוש וביום השביעי תשבת "**למען** ינוח שורך וחמרך", כלומר, שהפרה גם תרצה לשמור שבת.

יא, הכתוב תחת הסרפד יעלה הדס מכוון לנטילת הדס לכבוד השבת

כתיב (ישעיהו נה י"ג) "תחת הסרפד יעלה הדס", תחת הסרפד - זו ושתי שהעבדה את בנות ישראל בשבת, יעלה הדס - זו אסתר הצדקת, שנקראת הדסה, (מגילה י" ע"ב),

איתא בגמרא (שבת ל"ג ע"ב), בהדי פניא דמעלי שבתא חזו רבי שמעון ורבי אלעזר בנו ההוא סבא דהוה נקיט שתי בדי הדס ורהיט בין השמשות.

אמרו ליה: הני למה לך, אמר להו, **לכבוד שבת**. ותיסגי לך בחד, חד כנגד זכור, וחד כנגד שמור. - אמר ליה לבריה, חזי כמה חביבין מצות על ישראל, ע"כ,

עפ"י מה שנתבאר לעיל, שושתי ניתקנה למה שהעבדה בנות ישראל בשבת, ע"י **שכיבדה את השבת** ולא רצתה לעבוד בשבת, יש לרמז בפסוק **תחת הסרפד** שזו ושתי, **יעלה הדס** שעל ידי הדסים באים להראות כמה חביבה השבת על ישראל, **כדאיתא בגמרא**.

יב, תפילת הצדיק מעלה את תפלת פשוטי העם מהר"ם שיף

כתיב, (אסתר פרק ז' ג') **אם על המלך טוב, ואם מצאתי חן בעיניך המלך, תנתן לי, נפשי, בשאלתי, ועמי, בבקשתי,**

כתב המהר"ם שיף (דרושים נחמדים למהר"ם שיף סוף חולין) **תנתן לי, נפשי** זו תפלה, מלשון "אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי" (תהלים מ"ב) **בשאלתי, כלומר, בתפילתי, שתתקבל ע"י שאלתי,**

ועמי, ותפלת עמי, שהם פשוטי העם, כמ"ש כי תפלה שלא בכוונה נדחה חוץ למחיצה ועומדת, בבקשתי, שתפילת עמי, תתקבל גם כן ע"י בקשתי,

פירוש, שכשאדם צדיק מתפלל בכוונה מעלה אותה עמו, וזהו נפשי, בשאלתי, ועמי, בבקשתי, ע"כ דברי המהר"ם שיף,

יג, "עד דלא ידע" וגם אם ידע אומר דלא ידע מהרש"א

איתא בגמרא (מגילה ז' ע"ב) מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי,

איתא בגמרא, (בבא מציעא כ"ג ע"ב), **בהני תלת מילי עבידי רבנן דמשנו במלייהו, במסכת, ובפוריא ובאושפיזא,**

כתב המהרש"א, בפוריא. עיין פרש"י ותוס', עוד י"ל, ע"פ מ"ש פ"ק דמגילה (מגילה ז' ע"ב), דחייב אדם לבסומי בפוריא, "עד דלא ידע", בין ארור המן כו', עבידי רבנן דמשנין לומר

דלא ידע, גם אם הוא אינו מבוסס כל כך וידע, ע"כ דברי המהרש"א.

יד, ביאור החידושי הרי"ם באומרם ז"ל הנותן מתנה לחבירו

כתיב (שמות ל"א י"ג) "ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אותה הוא ביני וביניכם לדרתיכם לדעת כי אני ה' מקדשכם",

איתא בגמרא (שבת י" ע"ב) רב חסדא הוה נקיט בידיה תרתי מתנתא דתורא, אמר, כל מאן דאתי ואמר לי שמעתתא חדתא משמיה דרב, יהיבנא ליה ניהליה, אמר לו רבא בר מחסיא,

איתא בגמרא (הוריות דף יג עמוד) כשם שהזית משכח לימוד של שבעים שנה, כך **שמן זית משיב לימוד של שבעים שנה**. והרגיל בין ובשמים. מסייע ליה לרבא, דאמר רבא, חמרא וריחני פקחין,

איתא בגמרא (שבת ק"מ ע"ב) בר בי רב דלית ליה משחא - נימשי במיא דחריצי. ע"כ,

כתב החתם סופר (שבת דף קמ עמוד ב), **וע"ד הלצה ע"פ מה שנראה לי**, שנולד לן זה מנהג לחדש חידושים יותר מדאי וכל אי בונה במה לעצמו זה בכה וזה בכה,

אפשר לחפש לן זכות שגזרו כן גאוני קדמונינו ז"ל שראו שכחה שגוברת בעו"ה בעולם וא"א לאוקמא גירסא, אכן ע"י החידושים בכל דף ועמוד ע"ז זוכר הכל, **ומילתא דתמיה מידכר דכירא**, והנסיון מעיד לנו ע"ז ויודע אני בעצמי, וא"כ אף אם החידוש אינו נכון כ"כ מ"מ מועיל לשכחה כנ"ל,

ואפשר שזהו פי' הש"ס, (עירובין נ"ג ע"א), אכן כאצבע בבירא **לשכחה**, ומוסיף אידך ואנן כאצבע בקירא **לסברא**, שלכאורה אין זה מענין הראשון, (מה לשכחה ולסברא), אכן לפי הנ"ל א"ש, שבתחלה הי' כאצבע בבירא לשכחה, מ"מ הי' אפשר להועיל ע"י חידושים, אבל עכשיו אנן כאצבע בקירא לסברא ג"כ ומה לעשות עוד,

מבואר, ששמן זית מחזיר תלמודו של עי"ן שנים כמבואר סוף הוריות ע"ש, ולהכי קאמר (שבת דף קמ עמוד ב), האי בר בי רב דלית לי **מישחא**, היינו זכרון הנקרא ע"ש **שמן זית**, נימשי **במים דחריצי** בתורת החריצים הידועים בזה"ל חרוץ ושנון דהיינו החידושים, **עכ"ד החת"ם סופר**.

טז, ה' ה' שתי פעמים אבל ביום ההוא יהיה די בה' אחד

איתא בגמרא (ר"ה י"ז ע"ב), **כתיב** (כי תשא פרק לד פסוק ו) "ויעבר ה' על פניו ויקרא ה' ה' אל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת", אני הוא קודם שיחטא האדם, ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה. ע"כ,

רש"י ה' ה' - מדת רחמים, אני מרחם קודם שיחטא, ואני מרחם אחר שיחטא, אם ישוב.

הקשה הרא"ש, קודם שיחטא למה צריך רחמים, **ותירץ**, כי הכונה למחשבת ע"ז שאע"פ שעדיין לא חטא בפועל, צריך רחמים על

הכי אמר רב, הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. שנאמר לדעת כי אני ה' מקדשכם.

מקשין העולם דמנ"ל לרבא בר מחסיה שזהו אצל רב חסדא דבר חדש, דילמא כבר שמע דבר זה,

איתא בשם אא"ז הרה"ק **החידושי הרי"מ זצ"ל**, שתירץ עפ"י מה שאיתא (מסכת דרך ארץ זוטא פ"ב) דכשאדם שומע איזה דבר מחבירו, אפילו שכבר שמע דבר זה מקודם, אינו רשאי לאמר לו כבר שמעתי זאת,

ומפני זה היה רבא בר מחסיה מדייק דרב חסדא עדיין לא שמע הא דרב שהנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, דהנה הוקשה לרבא בר מחסיה איך אומר רב חסדא שכל מי שיאמר דבר חדש משמיה דרב יתן לו הני תרתי מתנתא, דלמא יבוא אחד ויאמר שמעתתא עתיקתא משמיה דרב, שכבר רב חסדא שמע אותה, ויהיה אסור לו לומר כבר שמעתי דבר זה,

אלא צריכים לומר שרב חסדא גמר בדעתו שבאם יהיה זה דבר חדש יהיה זה בתורת חיוב מצד הבטחתו, ואם יהיה זה דבר ישן, יתנם לו בתורת מתנה,

ומזה הבין ודייק רבא בר מחסיה, שרב חסדא עוד לא שמע הא דרב שהנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו, דאם כבר שמע הלא אם יהיה זה דבר ישן יצטרך להודיעו שנותן לו בתורת מתנה, והיינו מפני שכבר שמע חידוש זה, וזה הלא אסור לומר, (ואפילו בלשון שלילה היינו אם יגיד לו שנותן לו בתורת מתנה, וממילא ישתמע מזה שכבר שמע דבר זה ג"כ אסור), ואם רב חסדא היה יודע שהנותן מתנה צריך להודיעו, לא היה רב חסדא יכול לומר שיתן לו הני מתנתא למי שיאמר לו דבר חדש משמיה דרב, אלא על כרחך שמע מינה שרב חסדא עוד לא שמע הא דרב שהנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. (ליקוטי יהודה פרשת כי תשא)

טז, לחדש חידושים מועיל לזכרון ע"ד החת"ם סופר

איתא בגמרא (חולין ע"ה ע"ב) **כל מלתא דתמיהא מידכר דכירי לה אינשי**. ע"כ,

איתא בגמרא (עירובין נ"ג ע"א), אנן, כי אצבעתא בקירא **לסברא**, אמר רב אשי, אנן כי אצבעתא בבירא **לשכחה**, ע"כ,

ביאור העשיר לא ירבה

כתיב (משלי י" כ"ב) "ברכת ידוד היא תעשיר ולא יוסף עצב עמה",

כתב רש"י, אין צריך להתייגע להעשיר בו, די בברכה מה שהוא מברכו, ע"כ, **מבואר**, כי העשיר אין לו לרדוף להרבות עושרו,

וכך יש לפרש "העשיר לא ירבה" שאינו צריך להרבות להתייגע כדי להעשיר, וזהו, **"העשיר לא ירבה"**

יח, מחצית השקל צוה הקב"ה לבנ"י ומחצית כביכול עליו

כתב בספר רשפי אש ממוה"ר **מרדכי מנשכין** זצ"ל, בשם מו"ה **שלום מרדכי הכהן שליט"א** זצ"ל אבדק"ק **בערזאן** בעמח"ס **דעת תורה**,

נתקשו המפרשים מדוע מצוה זו במחצית השקל ולא בשקל שלם,

ונראה דהנה בש"ס (פרק קמא דעבודה זרה ד ע"ב) אמר רשב"י לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה אלא להורות תשובה לרבים, **ופירש רש"י**, שהיו **גבורים ושליטים ביצרים**, אלא שנתן הקב"ה כח לשטן להתגבר עליהם בשביל להורות תשובה לרבים ע"ש,

ולפי זה יש לנו להליץ בעד ישראל שלא יהיה כל החטא עליהם וכביכול השי"ת שותף עמהם, וזה שנאמר (שמות לב לד) וביום פקדי ופקדתי עליהם וגו', ר"ל כי השי"ת יקדים רחמים לרוגז לישא על עצמו חלק העון כי הוא גרם להם, וז"ש וביום פקדי על עצמי אז ופקדתי גם עליהם, ולכן צוה להם להביא רק **מחצית השקל ועליו כביכול להביא מחציתו** לכפרה. עכ"ד,

יט, יסוד וביאור המהר"ל באין קטיגור נעשה סניגור וקח עגל לכפרה

כתיב (ויקרא ט' ב') "ויאמר אל אהרן קח לך עגל בן בקר לחטאת ואיל לעלה תמימים והקרב לפני ה'",

כתב רש"י קח לך **עגל** - להודיע שמכפר לו הקדוש ברוך הוא ע"י **עגל** זה על מעשה העגל שעשה,

המחשבה לא טובה, שבע"ז נחשבת כמ"ש למען תפוס את בני"י בלבם,

לפי"ז י"ל שכאשר כל בני בשר יקראו בשמך ויקבלו כולם את עול מלכותך, ולא יהיה מחשבת ע"ז, אז יהיה **די בה' אחד** ולא יצטרכו ה' ה' **שתי פעמים**, (שוב מצאתי פירוש זה בשם הקרמ"ל מסאסוב, ובספר שפתי צדיקים)

יז, נבהל להון איש רע עין ולא ידע כי חסר יבואנו, ביאור ע"ד המהרש"א

איתא בגמרא (תענית ט' א') אשכחיה רבי יוחנן לינוקא דריש לקיש, אמר ליה, אימא לי פסוקיך, אמר ליה, עשר תעשר. אמר ליה, ומאי עשר תעשר, אמר ליה, עשר בשביל שתתעשר.

אמר ליה, מנא לך, - אמר ליה, זיל נסי. אמר ליה, ומי שרי לנשויה להקדוש ברוך הוא, והכתיב לא תנסו את ה',

אמר ליה, הכי אמר רבי הושעיא, חוץ מזו, שנאמר הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא **בזאת** אמר ה' צבקות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די,

כתב המהרש"א (תענית ט' ע"א ד"ה ובחנוני נא בזאת), משום דבזו יבא אדם לנסיון טפי, דהיאך אפשר שמתוך שאדם **מחסר** ממונו ליתן **מעשר** יבא להוסיף לו **עושר**, ואמר אל תתמה על כך, ובחנוני נא בזאת בדבר גדול כזה אם לא אפתח לכם **ארובות** השמים שמהם באה **הקללה** לעולם במבול כמ"ש **וארובות** השמים נפתחו, ומתוכן ע"י מעשר שתתנו, והריקותי לכם ברכה עד בלי די, עכ"ל המהרש"א.

ביאור הכתוב נבהל להון וגו' בדרך המהרש"א

כתיב, (משלי כ"ח כ"ב) "נבהל להון איש רע עין, ולא ידע כי חסר יבואנו"

כתב רש"י "כי חסר יבואנו", חסרון יבא לו שהמארה משתלחת במעשה ידיו,

אפשר לפרש, ולא ידע, כי **"חסר"** כלומר ע"י שמחסיר ממונו, **"יבואנו"**, כלומר יביאנו להגדיל ממונו ע"י החסרתו.

ע"ז ה' ע"ב באומרו כי **גזירת מלך** היתה ליתן רשות לשטן לשלוט עליהם להחטיאם כדי שיהא פתחון פה לבעלי תשובה.

או שיאמרו שהם בעצמם בחרו בדרכיהם ובשקוציהם לתכלית ההוא בעצמו. ואם רצו בו הפירוש הראשון הנה **ודאי יפול בכאן הביטול אשר אמרנו כי ודאי הוא נמנע שימשך משם התכלית המבוקש כלל וישאר המעשה המגונה בידם**

כי אין תוקח ראיה למחילת החוטאים בבחירתם ורצון נפשם ממחילת החוטאים ברצון האל יתע' אשר הכריחם לכך.

כי אלה אפילו מחילה אינם צריכין כי במקום שיש הכרח אין שם חטא, ובמקום שאין חטא אין צריך מחילה, שעל כל פנים חטאו ברצון בוראם וראויין לקבל שכר, ומהו שאמר כלך אצל יחיד או אצל הרבים וכו'.

וקשה עוד מזה כל אותו הכעס שכעס על המחטיאים והריגת שלשת אלפי איש מהנטיפלים על עשיית רצונו ית', וכל אותו התפלה והתחנה אשר הוזקק משה על מחילתם, וכולי האי ועדיין נשאר ליום פקודתם,

ואם רצו בו הפירוש השני, והוא כי הם חטאו לתכלית שהבאים אחריה יעשו תשובה ויקובלו כמותם, באמת נפלו בשני הגנאים והביטולים יחד. ומי אמר להם שיקובלו הם עצמם להיות להם דוגמא, הרי גמרא גמירנא לה (יומא פ"ה) האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה,

ואפילו נניח שלא תתנעל בפניהם דלת התשובה וישארו על אפשרותה, הנה המירו טהרת הנקיות הודאי אשר הוא בבלי חטא בעד סכנת ספק התשובה, ואפילו שתהיה התשובה וודאית נוח לו לאדם שלא יחטא משיחטא וישוב, ואם יחרדו אל הבנים העתידיים לחטוא מה להם להטיל קולר על צוארם היה להם להמתין עד שיחטאו הבנים וישובו וימחול להם וישארו דוגמא לדורות..

ולזה היה מקום לאומר שיאמר שלא היתה כוונת חז"ל במאמ' הזה לתת סבה לעשיית החטא, רק **לזכירה**, כלומר שנתבו אלו הענייני בתורה כדי שיוקח מהם ראיה לתשובת החוטאים אם יחיד ואם רבים,

לא לומר שעשו כך אל זה התכלית. אלא שע"ד האמת אין להתקרב בזה הדעת כלל שאם רצו לומר כן מי הטיל לפיהם מחסום לומר דבר שלא כוונתו.

והקושיה כי רבה ומפורסמת, הלא איתא (ראש השנה כ"ו ע"ב) דאין קטיגור נעשה סניגור,

ביאור המהר"ל על דרך המשל

כתב המהר"ל (גור אריה ויקרא פרשת שמיני פרק ט פסוק ב), **להודיע שמכפר לו**, יש מקשים, והלא אין קטיגור נעשה סניגור (ר"ה כו.), ואיך היה עגל מכפר על מעשה העגל שעשאו, ואין זה קשיא,

יש לבאר על דרך משל, למי שגנב מבית המלך כלי נאה אשר בו ישתה המלך, ופעם אחד בא לפייסו שיתן לו במתנה מדינה אחת, ועשה כלי אחת כצורת אותו כלי שגנב, ובא לפייסו באותו כלי שיתן לו המתנה, והנה יהיה קטיגור עליו, מפני שהמלך יזכור לו שהוא גנב, שגנב כלי נאה שלו כדמות זה, ובזה שייך 'אין קטיגור נעשה סניגור'.

אבל אם היה בא לפייס החטא שגנב, והיה עושה כלי זה כדמות זה שגנב, והחזירו למלך, בזה אדרבא, מכפר לו מה שעשה, כי בדבר שחטא בו יפויס המלך. ולפיכך כאן שהעגל בא לכפר על מעשה העגל שעשה, שייך שפיר בזה להביא קרבן עגל לכפר, ולא אמרינן אין קטיגור נעשה סניגור,

אלא בכהאי גוונא כמו כהן ביום הכפורים אל יכנס בבגדי זהב, דאין קטיגור נעשה סניגור, דביום הכפורים אינו רוצה לכפר על מעשה עגל רק על שאר חטאים, ואם יכנס בבגדי זהב לכפר על שאר חטאים יהיה קטיגור, ויקטרג, המה עשו העגל זהב ועכשיו רוצה לכפר בו שאר עבירות, אבל במקום שהוא בעצמו בא לכפר על אותו חטא, יותר טוב אם ישוב בתשובה באותו דבר בעצמו. **עכ"ל המהר"ל.**

כ, אם גזירת מלך היה חטא העגל כיצד ניתן להורות תשובה לרבים

איתא בגמרא (פרק קמא דעבודה זרה ד ע"ב) אמר רשב"י לא היו ישראל ראויים לאותו מעשה אלא להורות תשובה לרבים, **ופירש רש"י**, שהיו **גבורים ושליטים ביצרים**, אלא שנתן הקב"ה כח לשטן להתגבר עליהם בשביל להורות תשובה לרבים ע"ש,

בעל העקידה (שמות שער נג פרשת כי תשא) כ"כ הנה לא ימנע שכוונת חז"ל במאמר הזה שאמרו **שלא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה לאחד משני ענינים.**

אם שיאמרו שהשם יתעלה אנה לידם זה החטא אל התכלית ההוא כמו **שפירש רש"י ז"ל** שם

ועוד שאומרים שלא היו ראויים לאותו מעשה לא יסכים לזה שהרי אחר שעשו ודאי היו ראויין לכך.

ויש מי שפירש שכבר היה ממדת טובו יתעלה ליזדקק להם למונעם מן החטא הגדול ההוא אשר לא היו ראויין אליו על דרך שני (בראשית כ') ואחשוד גם אנכי אותך מחטוא לי. (ש"א כ"ה) אשר מנעך השם מבוא בדמים. ומפני מה הספיק בידם לעשות כדי ליתן פתחון פה.

וקרוב הוא שיהיה זה רשות השטן שפירש רש"י ז"ל וכ"ש למה שאמרו (שבת פ"ט) שטעו במעת לעת או ביום המעונן שנכון הדבר וממהר האלהי לעשותו אם רצה, אלא שגירה בהם את השטן לסבה שנוכרה. אבל לא יכילהו לשון מפני מה עשו כדי ליתן פתחון פה וגו'. שיראה ממנו שהעושי החטא הם היו המכוונים לכך ואינו כן. וגם שאם היה כן ממדת טובו קשה הדבר לומר שתהיה זו סבה מספקת אל המניעה מעשות מפני הספקות שקדמו. **והנה על כל פנים נשאר ספק עצום במאמרם ז"ל.**

כא, איך ידע משה מתי יום ומתי לילה וביאור הכתוב דבר יום ביומו

כתיב, (שמות ל"ד כ"ח), "ויהי שם עם ידוד ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה",

איתא במדרש (תהלים, שוחר טוב מזמור י"ט), "יום ליום יביע אומר", כתיב במשה רבינו, (שמות ל"ד כ"ח) ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה. (וקשה) **והלא**,

כתיב "ונוגה כאור תהיה" (חבקוק ג' ד'), **וכתיב** "ונהורא עמיה שרי" (דניאל ב' כ"ב). **וכתיב** "גם חשך לא יחשיך" (תהלים קל"ט י"ב).

מבואר, כי אין חושך בשמים א"כ, מנין היה יודע משה מתי יום ומתי לילה, שהוא אומר ארבעים יום וארבעים לילה.

אלא, בשעה שהקב"ה מלמדו תורה יודע שהוא יום, ובשעה שהוא מלמדו משנה יודע שהוא לילה.

דבר אחר, כל זמן שהמלאכים מקלסין להקב"ה בקדושה היה יודע שהוא יום, ובשעה שרואה אותם מקלסים בברוך יודע שהוא לילה.

דבר אחר, כשהוא רואה את המלאכים שוחקין את המן, להוריד להם לישראל יודע שהוא יום, וכשהיה יורד להם יודע שהוא לילה. ע"כ,

ביאור הכתוב ולקטו דבר יום ביומו

אפשר לפרש הכתוב (שמות ט"ז ד'), ויאמר ידוד אל משה, הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום, פירוש, דבר שנעשה ביום, כמ"ש המדרש שהיו שוחקין את המן ביום, היה נאכל ביומו שלא יותירו ממנו, לקיים מה שנאמר דבר יום, ביומו.

כב, היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו ישראל, אמר, אם איני רואה איני מאמין

כתיב (שמות ל"ב ז'), "לך רד כי שחת עמך",

איתא בגמרא, (יבמות ס"ב ע"א), שלשה דברים עשה משה מדעתו והסכימה דעתו לדעת המקום, וכו',

שיבר את הלוחות, מאי דרש, אמר, ומה פסח שהוא אחד משש מאות ושלש עשרה מצות אמרה תורה כל בן נכר לא יאכל בו, התורה כולה וישראל מומרים על אחת כמה וכמה, והסכימה דעתו לדעת המקום, דכתיב אשר שברת, ואמר ריש לקיש, אמר ליה הקדוש ברוך הוא למשה, יישר כחך ששברת, ע"כ

קושית המהרש"א

הקשה המהרש"א, (יבמות ס"ב ע"א ד"ה ומה פסח), וז"ל, וא"ת, ולמה לא היה דן משה ק"ו זה מיד כשא"ל הקב"ה לך רד כי שחת עמך גו',

ויש לומר, (כתב המהרש"א) **כדאמרינן במדרש** (רבה שמות פרשה מו פסקה א), "ויאמר ה' אל משה פסל לך"

הה"ד (איוב יא) "ויגד לך תעלומות חכמה", אתה מוצא בשעה שאמר לו הקב"ה "לך רד כי שחת עמך", היה תופס בלוחות ולא היה מאמין שחטאו ישראל, אמר, אם איני רואה איני מאמין, שנא' (שמות לב) ויהי כאשר קרב משה אל המחנה, שלא שברן עד שראה בעיניו,

אי להם לבני אדם שהם מעידים מה שאינם רואים, אפשר שלא היה משה מאמין בהקב"ה, שאמר לו כי שחת עמך, אלא הודיע משה דרך ארץ לישראל, אפילו שיהא אדם שומע דבר מן יחידי נאמן, אסור לקבל עדותו לעשות דבר על פיו אם אינו רואה,

עוד כתב המהרש"א

ובעל העיקרים (מאמר ד' פ' ט"ו) **מתרץ קושיא זו**, שהדבר הנראה לעינים, מצער אדם צער גדול יותר מהידיעה, שהאדם יותר מתפעל מהמורגש בחוש, יותר ממה שיתפעל מהנודע באמיתות, ע"ש, גם עיין בזה בשאר מפרשי התורה וק"ל, עכ"ל המהרש"א.

מבואר, שעד שלא נצטער די, לא היה בו הכח לשבר את הלוחות.

כג, וכי כרת הקב"ה ברית עם השולחן ועם עורות הבהמות המתות מהר"ל

בדרשות מהר"ל, דרוש על התורה (בדפוס לונדון בסוף ספר "באר הגולה" עמוד מ"ח) **ביאור נפלא מאוד**,

וז"ל המהר"ל, ובפרק הניזקין (גיטין דף ס') אמר ר' יוחנן לא כרת הקב"ה ברית עם ישראל אלא בשביל תורה שבעל פה שנאמר כי על פי הדברים האלה כרתי אתך ברית ואת ישראל.

והנה יש להקשות למה דוקא בשביל תורה שבעל פה.

אבל פירוש הדבר כי כל ברית הוא בין השנים שיש להם חבור יחד בעצמם, הנה מפני כי תורה שבכתב מונחת בארון ואיננה עם האדם בעצמו, לכן איננה כריתת הברית לחבר את ישראל בעצמם אליו יתברך.

אבל תורה שבעל פה שהיא עם האדם עד שבה האדם בעצמו הוא בעל תורה, והוא הברית וחבור שיש לאדם בעצמו עם הש"י. ודי והותר שאנו כותבין התורה שבעל פה. אשר לא נתנה להכתב בחכמה זאת גזורה מאתו יתברך,

לשלא יבטח האדם בעורות הבהמות המתות אשר התורה כתובה עליהם, ותהיה התורה עמו בפיו ע"י תורה שבע"פ אשר זולתה אין לעמוד על דבר מדברי תורה שבכתב.

ולפיכך די בצרה שאנו כותבים את שבעל פה לשלא תשתכח, אבל מ"מ אין הכתיבה מבטלת הברית ממנה דסוף סוף לא ניתן להכתב. ולא נחשב כתיבתה כתיבה כאשר לא נתנה להכתב, רק שתהיה סדורה בפה האדם עדיין הברית קיים באשר הוא.

אבל אנחנו אשמים שהתורה מונחת על השלחן הערוך ובפינו אין דבר.

וכי כרת הקב"ה ברית עם השלחן שהתורה מסודרה ונמצאת בו בעצמו, העבודה והמעון כי אין ח"ו ברית ונחשב זה כאלו ח"ו אין תורה. עכ"ל המהר"ל.

כד, אלו אמר משה סלח נא לעונותיהם עד סוף כל הדורות, היה עושה כן

איתא בפרקי דרבי אליעזר פרק מו **אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא**, רבונו של עולם, "הראני נא את כבודך" (שמות ל"ג י"ח).

אמר לו הקדוש ברוך הוא, משה, אין אתה יכול לראות את כבודי, שלא תמות, שנאמר [שם כ] כי לא יראני האדם וחי. **אלא למען השבועה שנשבעתי לך והשם שהודעתי לך**, אני אעשה רצונך. עמוד בפתח המערה ואני אעביר לפניך את המלאכים המשרתים לפני, שנאמר [שם יט] ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך. וכשאתה שומע את השם שהודעתי לך, שם אני עומד לפניך, ועמד בכחך ואל תפחד, שנאמר [שם] וחתני את אשר אחן ורחמתי את אשר ארחם.

אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, הרי אנו משרתים לפניך ביום ובלילה ואין אנו יכולין לראות את כבודך, וזה ילוד אשה רוצה לראות את כבודך. ועמדו עליו בזעף ובבהלה להמיתו והגיעה נפשו עד מות. **מה עשה הקדוש ברוך הוא**, נגלה עליו בענן, שנאמר [שם לד, ה] וירד ה' בענן. וזו ירידה שביעית. וסכך עליו הקדוש ברוך הוא בכף ידו שלא ימות, שנאמר [שם לג, כב] והיה בעבר כבודי ושמתיך בנקרת הצור ושכתי כפי. וכשעבר הסיר הקדוש ברוך הוא את כף ידו מעליו, וראה אחורי השכינה, שנאמר [שם כג] והסרתי את כפי. **התחיל משה צועק בקול גדול ואמר**, ה' ה' אל רחום וחנון [שם לד, ו]. **אמר משה לפניו**, סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל.

ואלו אמר משה סלח נא לעונותיהם של ישראל עד סוף כל הדורות, היה עושה כן, לפי שהיתה שעת רצון. וכן הוא אומר [ישעיה מט, ח] בעת רצון עניתיך. **אלא אמר סלח נא לעונותיהם של ישראל על מעשה העגל.**

אמר לו הקדוש ברוך הוא הרי כדברך עשיתי, שנאמר [במדבר יד, כ] **ויאמר ה' סלחתי כדברך.**

כה, היתכן שנשאר דיו בקולמוס

איתא במדרש (שמות רבה פרשה מז ו'), מהיכן נטל משה **קרני ההוד**, רבי שמעון בן לקיש אומר, עד שהיה כותב בקולמוס נשתייר דיו קימעה והעבירו על ראשו, **וממנו נעשו למשה קרני ההוד**,

יש לדעת, איך זה שנשאר דיו בקולמוס, וכי לא ידע לכוין כמה דיו יש לו להכין לכתיבת התורה,

יש לבאר, איתא בגמרא (ב"ב ט"ו ע"א), תניא, **כתיב** (דברים ל"ד ה') **"וימת שם משה עבד ה'",** אפשר משה **חי/מת** (ב"ב ט"ו הגירסא מת) (מנחות ל' הגירסא חי), וכתב **וימת שם משה, אלא**, עד כאן הקב"ה אומר, ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר, ומשה כותב **בדמע**,

ובמהרש"א פירש, (בד"ה אפשר ס"ת חסר) שמשוה רבינו כתב **בדמעות** ולא **בדיו**, דלא להוי מחזי כשיקרא,

לפי זה יש לפרש, שאמנם הכין משה רבינו כמות מדויקת של דיו לכתיבת ספר התורה, אך מכיוון ושמונה פסוקים כתב בדמעות לכן נשאר לו דיו.

כו, ע"י שקרן עור פניו נודע שחשדוהו חינוס

כתיב (שמות ל"ד כ"ט), **"ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד משה ברדתו מן ההר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו",** **איתא בגמרא**, (סנהדרין ק"י ע"א) אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר רבי יונתן שחשדוהו שח"ו **"ידע"**, (מלשון והאדם ידע) שנאמר (תהלים ק"ו ט"ז) **"ויקנאו למשה במחנה"**, אמר רב שמואל בר יצחק, מלמד שכל אחד ואחד קנא לביתו ממשה, ע"כ,

ע"י קירון עור פניו נודע כי לא ידע

איתא בגמרא (סנהדרין ל"א ע"ב) שלחו ליה למר עוקבא לדזיו ליה (מאיר פנים) **כבר בתיא**, כתב רש"י, **מצאתי בספר הגדה**, שהיה מר עוקבא **בעל תשובה**, שכבש יצרו ולא נתפתה ליצרו, וכשהיה יוצא לשוק היה נר **דולק בראשו מן השמים**, ועל שם כך קרי ליה ר' נתן צוציתא במסכת שבת (ניו ע"ב),

הכא נמי, להכי כתבו ליה לדזיו ליה (מאיר פנים), על שם **האור שהיה זורח עליו** (עייש ברש"י סנהדרין ל"א, ע"ב), ע"כ, **מבואר א"כ**, דע"י כך שלא נתפתה ליצרו, היה **זורח, ונר דולק על ראשו**, **וכך אפשר** לפרש הפסוק, **ומשה לא ידע**, ואיך ידעו בני ישראל בבירור, שחשדוהו חינוס, **והוא לא ידע**, (מלשון והאדם ידע), כי **קרן עור פניו**, פירוש, משום שהיה האור זורח עליו וקרן אור פניו, ע"י כך ידעו, כי לא ידע, כלומר שלא נכשל. (עיינ בסדר הדורות חלק תנאים ואמוראים אות נ' ערך נתן צוציתא דברים נוראים באריכות גדולה, מעשה דנתן צוציתא, ואיך נתקרב להיות תלמיד מובהק לרבי עקיבא)

כז, ביאור כפ"פ ונתת מהודך עליו

איתא בגמרא בבא בתרא (ע"א ע"א) **כתיב** (במדבר כ"ז כ') **"ונתתה מהודך עליו"** - **ולא כל הודך**, זקנים שבאותו הדור אמרו: פני משה כפני חמה, פני יהושע כפני לבנה, אוי לה לאותה בושח, אוי לה לאותה כלימה.

איתא במדרש (תנחומא כי תשא אות כ') **"ומשה לא ידע כי קרן עור פניו"** מהיכן נטל משה קרני ההוד, ר' יהודה בר נחמיה אומר, כשמשוה כותב את התורה נשתייר בקולמוס קימעה והעבירו על ראשו, ומשם נעשו לו **קרני ההוד**,

כתיב (במדבר פרק יג ט"ז), ויקרא משה להושע בן נון יהושע, **מבואר**, שכאשר הוסיף משה רבינו **להושע** את האות י' **ליהושע** ומצינו ט"ז פעמים שנקרא יהושע, נתמעט מהדיו שנשאר בקולמוס שיעור ט"ז פעמים יו"ד, **ומכיון וקרני ההוד** היו מהדיו שנשתייר בקולמוס, ובשביל יהושע נתמעט,

מבואר כפ"פ, ונתת מהודך עליו, כלומר ממה שקיבלת את **קרני ההוד**, נתת לו חלק, וזהו **ונתת מהודך עליו**,

להערות הארות ולקבלת העלון ניתן לפנות אל
"מכון פאר" רחוב חזון איש 2 בני ברק
פקס 03-6161555 נייד 0527-616166
מייל y0527616166@gmail.co